

DE ODONATA VAN DE KOLLEKTIE HOSTIE

(Koen MARTENS)

INLEIDING

Tussen 1919 en 1961 verzamelde de heer Emiel HOSTIE 34 soorten Odonata voornamelijk uit de omgeving van Antwerpen. Enkele meer zeldzame soorten werden verzameld rond Nismes en Basel (Zwitserland). De verzameling bestaat uit 74 exemplaren, toevallig evenredig verdeeld over de beide onderorden : 37 Zygoptera en 37 Anisoptera. Deze kollektie bevindt zich momenteel in het Museum voor Dierkunde, Rijksuniversiteit Gent, K.L. Ledeganckstraat 35, 9000 Gent. In dit artikel worden de resultaten weergegeven. Na een inventaris van de kollektie, volgt een korte bespreking van enkele interessante soorten.

INVENTARIS

Onderorde ZYGOPTERA		21.08.1949 Kalmthout	♂
Familie Calopterygidae		16.08.1955 Merksplas	♂
Genus Calopteryx (Leach)		16.08.1955 Merksplas	♀
		31.07.1955 Heide	♀
1. <u>C. virgo</u> Linnaeus		5. <u>L. viridis</u> Vanderlinden	
14.06.1937 Anhée	♂	04.09.1948 Peerdsbos	♂
19.05.1943 Peerdsbos	♀	6. <u>L. virens</u> Charpentier	
01.06.1952 Nismes	♀	13.09.1942 Sint-Job-in-'t-Goor	♂
2. <u>C. splendens</u> Harris			
26.05.1946 Herentals	♂	Familie Platycnemididae	
15.05.1948 Wijnegem	♂	Genus Platycnemis (Charpentier)	
01.06.1952 Nismes	♂	7. <u>P. pennipes</u> Pallas	
26.06.1959 Vionsele	♀	07.1942 Basel	♂
Familie Lestidae			
Genus Sympaema (Burmeister)		Familie Coenagrionidae	
3. <u>S. fusca</u> Vanderlinden		Genus Erythromma (Charpentier)	
03.01.1943 Ravels	♂	8. <u>E. najas</u> Hanseman	
Genus Lestes (Leach)		22.05.1960 Bolderberg	♂
4. <u>L. sponsa</u> Hanseman		Genus Pyrrhosoma (Charpentier)	
06.09.1942 Schilde	♂	9. <u>P. nymphula</u> Sulzer	
21.08.1949 Kalmthout	♀	09.05.1944 Peerdsbos	♂

02.05.1948 Wijnegem ♀
 20.08.1949 Wijnegem ♂
 14.05.1951 Ranst ♂

Genus Enallagma (Selys)

10. E. cyathigerum Charpentier

05.08.1954 Brecht ♂
 31.08.1955 Heide ♀
 31.08.1955 Heide ♂
 14.07.1957 Brasschaat ♀
 14.07.1947 Brasschaat ♂
 03.08.1958 Kalmthout ♀

Genus Ischnura (Charpentier)

11. I. elegans Vanderlinden

29.07.1956 Bornem ♂
 29.07.1965 Ekeren ♂

Genus Coenagrion Fabricius

12. C. pulchellum Vanderlinden

13.09.1942 St.-Job-in-'t-Goor ♀
 16.10.1942 Brasschaat ♀
 16.10.1942 Brasschaat ♂
 28.04.1956 Overmeire ♀
 28.04.1956 Overmeire ♀
 10.05.1958 Ekeren ♀

13. C. puella Linnaeus

28.05.1961 Halle ♂

Onderorde ANISOPTERA

Familie Aeschnidae

Genus Anax (Leach)

14. A. imperator Leach

02.08.1942 St.-Job-in-'t-Goor ♀
 04.09.1943 Peerdshos ♂

Genus Brachytron (Evans)

15. B. pratense Müller

10.06.1944 Wijnegem ♂

Genus Aeschna (Fabricius)

16. A. mixta Latreille

22.09.1946 Westmalle ♂
 06.07.1949 Wilrijk ♀

17. A. juncea Linnaeus

19.06.1919 Brecht ♂
 18.10.1942 Schotenhof ♂
 13.08.1950 Kalmthout ♂

18. A. cyanea Müller

21.09.1946 Vorselaar ♀
 22.09.1946 Westmalle ♂

19. A. grandis Linnaeus

19.06.1919 Brecht ♂

Genus Anaciaeschna

20. A. isosceles Müller

15.05.1947 Herentals ♂
 06.08.1961 Kalmthout ♀
 (glimmer)

Familie Cordulegasteridae

Genus Cordulegaster (Leach)

21. C. annulatus Latreille

07.1948 Anova (?) ♀

Familie Gomphidae

Genus Gomphus (Leach)

22. G. vulgatissimus Linnaeus

16.05.1942 Herentals ♂
 16.05.1943 Herentals ♀

Familie Corduliidae

Genus Cordulia (Leach)

23. C. aenea Linnaeus

26.05.1946 Herentals ♂
 08.05.1948 Tervuren ♀
 08.05.1949 Wuustwezel ♂

Genus Somatochlora (Selys)

24. S. metallica Vanderlinden

26.05.1946 Herentals ♀

Familie Libellulidae

Genus Libellula Linnaeus

25. L. depressa Linnaeus

04.06.1944 Wijnegem ♀
 21.05.1961 Reunelt (?) ♀

26. <u>L. fulva</u> Müller		31. <u>S. striolatum</u> Charpentier	
02.06.1941 Rupelmonde	♂	19.06.1919 Brecht	♂
27. <u>L. quadrimaculata</u> Linnaeus		32. <u>S. vulgatum</u> Linnaeus	
? ? exuvie		17.08.1952 Brecht	♀
21.05.1961 Lago Miviula (?)	♀	31.08.1958 Lichtaart	♂
(glimmer)		33. <u>S. flaveolum</u> Linnaeus	
Genus Orthetrum (Newman)		30.08.1936 Herentals	♀
28. <u>O. coerulescens</u> Fabricius		06.09.1942 Schilde	♂
22.06.1941 Basel	♂	21.06.1948 Lommel	♂
Genus Leucorrhinia (Brittinger)		34. <u>S. sanguineum</u> Müller	
29. <u>L. dubia</u> Vanderlinden		? ?	♂
24.07.1949 Vlimmeren	♂		
16.05.1943 Herentals	♂		
Genus Sympetrum (Newman)			
30. <u>S. danae</u> Sulzer			
16.08.1955 Merksplas	♀		
11.08.1957 Lichtaart	♀		

BESPREKING

De 34 soorten uit de kollektie HOSTIE, maken precies de helft uit van het totaal aantal Belgische libellensoorten.

De eerste interessante vangst is deze van Sympecma fusca, de winterjuffer. Er zijn relatief weinig lokaliteiten van deze soort gekend in ons land. Dit is echter naar alle waarschijnlijkheid eerder te wijten aan het gedrag en de verborgen levenswijze van deze juffer, dan wel aan het feit dat ze werkelijk zeldzaam is. Sympecma's zijn namelijk onze enige libellen die de winter als adult doorbrengen. Alle andere inlandse soorten overwinteren of als larve, of als ei. Winterjuffers brengen het koude seizoen echter door in een soort "winterslaap", hangende onderaan plantenstengels. Bij de eerste lentewarmte, maart-april, zijn zij de enige libellensoorten die reeds rondvliegen. Dan gebeurt ook de paring en de eiafzetting. Wanneer de andere voorjaarssoorten uitsluipen, zijn de Sympecma's reeds verdwenen. De eitjes die in maart-april zijn afgezet, komen gedurende de zomermaanden tot ontwikkeling en sluipen datzelfde jaar nog uit, nl. in september-oktober. Het zijn deze dieren die dan als adult weer zullen overwinteren. Per jaar treden er dus 2 generaties op.

De overwinterende adulten kunnen op relatief warme winterdagen hun schuilplaats verlaten en min of meer actief opgemerkt worden. Van daar dat de vangstdatum van het specimen uit deze kollektie, 03-01-1943, zeer goed mogelijk is.

Niet minder dan 6 exemplaren van Coenagrion pulchellum zijn in de kollektie aanwezig. In het geval van de wijfjes betrof het telkens exemplaren met een enigszins afwijkende abdominaaltekening. Deze is effectief zeer variabel en vormt absoluut geen betrouwbaar determinatiekenmerk. De heer HOSTIE determineerde deze dieren dan ook vaak fout, en zo moeten zijn vermeldingen van Coenagrion meridionale en C. scitulum tot C. pulchellum teruggebracht worden. Een duidelijk determinatiekenmerk voor de wijfjes van dit moeilijk genus, is de vorm van de pronotumachterrand. Deze is bij C. pulchellum in drie lobben gedeeld, waarvan de middelste lob, in lateraal zicht, duidelijk omhooggericht staat.

De vangst van Brachytron pratense is een mooie waarneming. Deze eerder kleine voorjaarsaeschnde is in ons land zeker niet algemeen te noemen. De lokaliteiten in Brecht en Schotenhof voor Aeschna juncea zijn nieuw voor het Antwerpse en zeker niet onbelangrijk, hoewel het te betwijfelen is of de soort daar nog steeds voorkomt.

Zonder twijfel de mooiste waarnemingen uit deze kollektie zijn de twee Antwerpse lokaliteiten van Anaciaeschna isosceles. Deze eerder zuidelijke soort, was in de provincie tot dan toe slechts gekend uit de Hobokense Polder : 20-04-1960, ♂ (coll. L. PEETERS, verzameling van de Vereniging voor Entomologie van de K.M.D.A., verenigingslokaal). De nieuwe gegevens vullen het schaarse verspreidingspatroon van deze soort in ons land aan.

Libellula fulva is eveneens een zeldzame soort in ons land : slechts 6 recente lokaliteiten, waarvan vier langsheen de Schelde (CAMMAERTS, 1979).

Sympetrum flaveolum, ten slotte, is een soort met een zeer eigenaardig gedrag. In bepaalde jaren komt deze soort massaal voor en verdringt in aantal tijdelijk de andere Sympetrums. Na dergelijke piekjaren verdwijnt de soort bijna volledig, om een aantal jaren daarna weer massaal op te duiken. In deze kollektie zijn 3 exemplaren aanwezig, en zonder te willen veralgemenen, valt toch op dat deze dieren gevangen zijn met een tussenperiode van precies zes jaar.

Een onderzoek naar alle gekende gegevens van deze soort zou kunnen uitwijzen of de piekjaren inderdaad telkens met een welbepaald interval optreden. De meest recente piekjaren die mij bekend zijn, zijn 1975 en 1976, tijdens dewelke de soort o.a. in de Kalmthoutse Heide en de Hobokense Polder werkelijk massaal voorkwam. Daarna verdween ze, enkele zeldzame vangsten tussen 1979 en 1981 uitgezonderd.

BESLUIT EN SAMENVATTING

74 exemplaren, verdeeld over 34 soorten Odonata konden teruggevonden worden in de kollektie HOSTIE. Deze gegevens vormen een waardevolle aanvulling in het verspreidingspatroon van verschillende zeldzame soorten in ons land, en voornamelijk in het Antwerpse. De aanwezigheid van twee exemplaren van Anaciaeschna isosceles is opmerkelijk te noemen.

LITERATUUR :

CAMMAERTS, R., 1979 : Les Odonates de Belgique et des régions limitrophes. In : Atlas provisoire des insectes de Belgique (LECLERCQ, J. & VERSTRAETEN, Ch., ed.) : cartes 1333 à 1400.

Summary : A complete inventory of the Odonata collection of E. HOSTIE is given. The collection remains in the Museum of Zoology of the State University of Ghent. The interesting species are discussed briefly. The 74 specimens represent 34 species, exactly half of our knowledge of the distribution of several rare species in our country, and especially in the Antwerp region. The most remarkable species is Anaciaeschna isosceles, of which only one finding place was known in the area.

Résumé : L'auteur donne un inventaire complet de la collection d'Odonates rassemblée par E. HOSTIE et conservée au Musée de Zoologie de l'Université de l'Etat à Gand. Les espèces intéressantes sont brièvement commentées. Les 74 exemplaires sont classés en 34 espèces, c'est-à-dire la moitié de la faune des Odonates de Belgique. Les données recueillies forment un complément très appréciable relatif au mode de dispersion des différentes espèces rares dans notre pays et spécialement dans la région anversoise. L'espèce la plus remarquable est Anaciaeschna isosceles, dont un seul endroit de capture était connu aux environs d'Anvers.

K. MARTENS : Rijksuniversiteit Gent, Laboratorium voor morfologie en systematiek der dieren,
K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent.
